

NOGIRONLIGI BO'LGAN BOLALARNI JAMIYATGA INTEGRATSIYA ASOSIDA MUVAFFAQIYATLI MOSLASHTIRISH

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19186275>

Xamalova Feruza Yunusovna

Farg'ona viloyati Pedagogik mahorat markazi

katta o'qituvchisi, tel: (+998) 916807894, e-mail: feruzaxamalova@mail.ru

Annotatsiya

Ushbu maqolada inklyuziv ta'limni tashkil etish, alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalarni jamiyatga moslashtirish, integratsiya qilish, ta'limga jalb etish bo'yicha fikrlar bayon etilgan, xulosa va tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: *inklyuziya, inklyuziv ta'lim, alohida ehtiyojga ega bo'lgan bolalar, integratsiya, moslashtirish.*

Аннотации

В данной статье представлены идеи по организации инклюзивного образования, адаптации детей с особыми образовательными потребностями к жизни в обществе, их интеграции и вовлечению в образовательный процесс, а также приводятся выводы и рекомендации.

Ключевые слова: *инклюзия, инклюзивное образование, дети с особыми потребностями, интеграция, адаптация.*

Annotation

This article presents ideas on organizing inclusive education, adapting children with special educational needs to society, integrating them, and involving them in education, and provides conclusions and recommendations.

Keywords: *inclusion, inclusive education, children with special needs, integration, adaptation..*

Alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalarga inklyuziv ta'lim berish muammolari so'ngi paytlarda mamlakatimizda va xorijda olimlar, psixologlar, amaliyotchi o'qituvchilar, ota-onalar, shuningdek, o'quvchilar tomonidan keng muhokama qilinmoqda.

Inklyuziv ta'lim alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalarga munosib ta'lim olish, jamiyatga moslashish va raqobatbardosh bo'lish imkoniyatini beradi. Umumta'lim maktablarida inklyuziv ta'limni joriy etishning muvaffaqiyati ko'p jihatdan ta'lim jarayoni sub'ektlarining yangi ta'lim tizimini qabul qilishga qanchalik tayyorligiga bog'liq. Tadqiqotchilarning o'rganishlari shuni ko'rsatadiki, faqat maktab o'quvchilari nogironligi bo'lgan bolalar bilan sinfdosh bo'lishga tayyor, lekin ko'pchiligi tayyor emas, chunki maktab o'quvchilarining aksariyati nogironligi bo'lgan bolalar bilan muloqot qilish tajribasiga ega emas.

Inklyuziv ta'lim tizimini joriy etishga to'sqinlik qiluvchi omillar

1. Dasturiy va uslubiy bazaning etishmasligi. Nogironligi bo'lmagan bolalar va nogironligi bo'lgan bolalarning ehtiyojlari va qobiliyatlarini qondirishi kerak bo'lgan hamkorlikda o'qitish uchun

Ta'lim jarayonida integrativ yondashuv: nazariya va amaliyotasosida hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirish

---

maxsus dasturlar va metodologiyalarni ishlab chiqish zarur, chunki hozirgi vaqtda o'qituvchilarning o'zlari tajribalariga asoslanib buni qilmoqdalar.

2. «To'siqsiz muhit»ni tashkil etishdagi qiyinchiliklar. Maktab infratuzilmasi hozirda nogironligi bo'lgan bolalarning maktabda qo'shimcha qiyinchiliklarga duch kelmasdan o'qishga imkon bermaydi.

3. Pedagogik xodimlarning inklyuziyani joriy etishga tayyor emasligi. O'qituvchilar inklyuziv ta'limni muvaffaqiyatli amalga oshirishga to'sqinlik qiladigan ko'plab kamchiliklarni nomlashadi.

4. Nogironligi bo'lmagan bolalarning ota-onalari bolalar bilan birgalikda ta'lim olishiga tayyor emasligi va ularning qo'rquvi ularning farzandlarining nogironligi bo'lgan bolalarga salbiy munosabati bilan bog'liq.

5. O'qituvchilar uchun murakkab ish sharoitida ishlashiga to'g'ri kelishi, qo'shimcha psixologik va jismoniy stress.

Vaziyatni yaxshilash uchun maxsus ta'lim dasturlarini ishlab chiqish, oddiy bolalar va ularning ota-onalari bilan nogironligi bo'lgan bolalar haqida turli stereotiplarga barham berish, ta'lim muassasalarini jihozlash, malaka oshirish kurslarida o'qitish orqali o'qituvchilarni tayyorlash kerak. Har bir boladagi nuqsonning tuzilishini hisobga olgan holda, alohida ehtiyojli bolalarni atrof-muhitga integratsiyalashuvining quyidagi shakllari aniqlangan.

1) Kombinatsiyalangan integratsiya – unda bir xil psixofizik va nutq rivojlanishi darajali bolalar, mos keladigan yoki yaqin yosh normasi, ommaviy sinflarda 1-2 nafar bo'lib teng sharoitlarda defektologning korreksion yordamida o'qitiladi.

2) Qisman integratsiya – unda rivojlanishida muammosi bo'lgan bolalar hali sog'lom tengdoshlari bilan teng ravishda ta'lim standartlarini o'zlashtira olmaydi, nogironligi bo'lgan bolalar 1-2 nafar bo'lib oddiy sinflarga faqat kunning ikkinchi qismida maktabga tashrif buyurishadi

3) Vaqtinchalik integratsiya – unda barcha nogironligi bo'lgan o'qituvchilar aqliy va nutq darajasidan qat'iy nazar oyiga kamida 1-2 marta tengdoshlar bilan birga bo'ladi, turli ta'lim tadbirlarda, masalan, bayramlarda, musobaqalarda, ayrim darslarda.

4) To'liq integratsiya – to'liq integratsiya darajasi bo'yicha bolalar uchun samarali psixofizik rivojlanish yosh normasiga mos keladi va sog'lom tengdoshlari bilan birgalikda mashg'ulotlarga psixologik jihatdan tayyorlanadi. Har biri 1-2 nafardan bo'lgan bunday bolalar boshqa bolalar bog'chasi guruhlariga yoki umumta'lim maktablarida sinflarga kiritiladi. Shu bilan birga, ular o'qish joyida yoki qisqa muddatli guruhda tuzatish yordamini olishlari kerak

Nogironligi bo'lgan bolalar ham nogironligi bo'lmagan bolalarning ham shaxsiyati va kognitiv rivojlanishi uchun integratsiya tizimining afzalliklari.

Bolalar bilan ishlash, bo'sh vaqtlarini tashkil etish, ularning bo'sh vaqtini mazmunli o'tkazishda biz oila bilan hamkorlikka tayanamiz. Ota-onalar bilan ishlashning turli shakllari guruhda hamkorlik, bag'rikenglik va qo'llab-quvvatlash muhitini yaratishga yordam beradi:

❖ Ochiq eshiklar kuni

❖ Ota-onalar jamoasining ishi.

❖ Mutaxassislar bilan uchrashuvlar

❖ Ota-onalarning umumiy ota-onalar yig'ilishlarida, maslahatlashuvlarda, seminarlar va treninglarda ishtirok etishi.

Nogironligi bo'lgan bolalar va bunday nogironligi bo'lmagan bolalarning shaxsiyati va kognitiv rivojlanishi uchun integratsiya tizimining afzalliklari:

Ijtimoiy foydalari:

Ta'lim jarayonida integrativ yondashuv: nazariya va amaliyotasosida hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirish

---

- ✓ yordam ko'rsatish orqali barcha bolalarning mustaqilligini rivojlantirish;
  - ✓ bolalarning ijtimoiy (kommunikativ va axloqiy) tajribasini boyitish;
  - ✓ bag'rikenglik, sabr-toqat, hamdardlik va insoniylikni namoyon etish qobiliyatini rivojlantirish;
- Psixologik foyda: ustunlik tuyg'usining shakllanishini yoki pastlik kompleksining rivojlanishini istisno qilish;

Tibbiy foydalari:

- ✓ muayyan jamiyatning xulq-atvor me'yori sifatida "sog'lom" xulq-atvor turiga taqlid qilish;
- ✓ patologiyani kuchaytiradigan va "nogironlik" ning rivojlanishiga olib keladigan ijtimoiy izolyatsiyasini istisno qilish;

Pedagogik foyda:

- ✓ har bir bolaning rivojlanishini o'ziga xos jarayon sifatida ko'rib chiqish (bolalarni bir-biri bilan solishtirmaslik)
- ✓ ijtimoiy muloqot va taqlid harakatlari orqali kognitiv rivojlanishni faollashtirish.

So'nggi yillarda rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar haqidagi an'anaviy g'oyalar sezilarli darajada o'zgardi. Agar ilgari bunday bola faqat hamdardlik uyg'otishi mumkin bo'lsa, u yordam va xizmatlar tizimiga g'amxo'rlik qilishga muhtoj bo'lib ko'rilgan bo'lsa, endi u teng huquqli hisoblanadi, ammo yo'nalish va yordamga muhtoj. Zamonaviy yondashuvni hisobga olgan holda, o'qituvchilar va butun jamiyatning nogiron bolaga munosabatini o'zgartirish kerak.

- Har bir bolaning ochilishi, qo'llab-quvvatlanishi va rivojlanishi kerak bo'lgan imkoniyatlar va qobiliyatlari bor;

- Har bir bola noyob shaxsdir;

- Qoniqarsiz muhit bolalarning alohida ehtiyojlarini noqulay holatga aylantiradi, shuning uchun bu ekologik muammodir;

Nogironligi bo'lgan bolalarni jamiyatga muvaffaqiyatli moslashtirish va integratsiyalashuvining eng maqbul usullari, vositalari, usullarini izlash har bir insonning vazifasidir. Axir, faqat birgalikdagi sa'y-harakatlar "maxsus bolaning" qora va oq dunyosini yorqin ranglar bilan to'ldirishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Shomaxmudova R. «Maxsus va inklyuziv ta'lim» /Toshkent 2011.

2. Опыт работы школы в режиме районной экспериментальной площадки по теме: «Инклюзивное образование в общеобразовательной школе» (сборник статей и методических материалов) / ГБОУ СОШ № 619 Калининского района СПб.; под научной редакцией Н. Л. Коноваловой; сост.: А. В. Скоробогатов, С. В. Полежаева; предисл. и отв. за вып. И. Г. Байкова. СПб., 2016, 87 с.

INTERNET RESURSLARI:

1. <https://www.gazeta.uz/ru/2020/05/09/education/>